

Co-funded by
the European Union

Politička i demokratska participacija žena migrantkinja u Republici Srbiji

PROMOTING POLITICAL PARTICIPATION OF MIGRANT WOMEN IN EUROPE

Co-funded by
the European Union

Politička i demokratska participacija žena migrantkinja u Republici Srbiji

Autorke:

Andrijana Radoičić Nedeljković i Jelena Hrnjak

Beograd, 2023

Evropa - Evropska mreža udruženja i aktivistkinja koje se bore za prava žena (WIDE+):

Autorke: Nurhidayah Hassan, Lucía Tapia Pesquera, Magda Saginashvili, i Gea Meijers

Danska - KULU – Žene i razvoj:

Autorke: Pola Starzinska, Janice G. Førde i Ruth Ejdrup Olsen

Italija – Rumunski ženski lobi (RoWL):

Autorke: Laura Albu and Silvia Dumitrache

Nemačka - Gabriela Nemačka:

Autorke: Catherine Abon

Srbija – Udruženje građana Atina:

Autorke: Andrijana Radoičić Nedeljković i Jelena Hrnjak

Lektura i korektura: Ivana Ilić Šunderić

Prelom: Kaligram

Dizajn korica: Jelena Jaćimović

Autorke studija žele da se zahvale svim članicama i partnerkama projekta WE-EMPOWER i WIDE+ radne grupe za migracije i rod, aktivistkinjama i ženama migrantkinjama, ekspertima/kinjama i donosiocima/teljicama odluka koji su svojim znanjem i stručnošću doprineli izradi studija i radu na WE EMPOWER projektu.

Radove finansira Evropska unija. Studije su nastale u okviru ERASMUS+ projekta „Promovisanje političkog učešća žena migrantkinja u Evropi – WE EMPOWER“.

Stavovi izneti u ovoj publikaciji predstavljaju isključivo stavove autorki i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije niti Evropske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA).

Co-funded by
the European Union

Alianza por la
Solidaridad

act:onaid

Sadržaj

II. Položaj žena migrantkinja u političkom životu	11
Nalazi iz intervjua sa profesionalcima/kama u oblasti migracija	12
III Učešće žena migrantkinja u demokratskom životu	16
IV Predstavljanje žena migrantkinja u medijima	20
V Preporuke	21
Reference	23

I. Migracije i žene migrantkinje u nacionalnom kontekstu

U novijoj istoriji Republika Srbija je prošla kroz različite faze migracija stanovništva. Najveće migracije na ovim prostorima nastale su tokom 90-ih godina prošlog veka kao posledica raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Građanski ratovi koji su usledili izazvali su prinudna iseljavanja miliona ljudi iz bivših jugoslovenskih republika i pokrajina (Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova i Metohije), koji su morali da napuste svoje domove u najvećem broju. Uporedo s tim, građanke i građani Srbije su napuštali svoju zemlju nakon višegodišnjih sankcija, NATO bombardovanja, ali i zbog osećaja da su gubitnici tranzicije koja u Republici Srbiji još uvek traje. Izvesnija budućnost, veća plata, bolji životni standard i uređenost države jesu glavni razlozi za iseljavanje i oblikuju migracijske obrasce u Srbiji i danas, ali i „ugrožavanja sloboda i prava građana/ki, nagomilane nepravde u društvu koja je posledica bahatosti političara na vlasti i situacija u kojima oni građane/ke konstantno prave budalama“.¹

Loše političke odluke koje je režim Slobodana Miloševića nametao društvu su suočile sa nezaposlenošću, smanjenjem standarda života i siromaštvom, što je takođe uticalo na migracijske tokove. Iseljavanje se nastavilo i nakon smene njegovog režima i ubistva premijera Zorana Đinđića – i još uvek traje. Stanovništvo svih uzrasta i nivoa obrazovanja napušta Srbiju.

Nakon što su Srbija i EU 2008. godine potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, odnosi dveju strana podignuti su na novi nivo, što je dovelo do ukidanja viza za građane/ke Srbije za ulazak u zemlje Šengena u decembru 2009. godine. Time je i povećana imigracija iz Srbije u zemlje EU, s obzirom na to da je olakšano kretanje studenata/kinja, radnika/ca i sl. Međutim, to je uticalo i na pojavu pojedinih građana/ki ili čitavih grupa, posebno iz siromašnijih delova zemlje, koji su odlazili u zemlje EU u nadi da će tamo moći da ostanu i da se zaposle. Zbog toga su zemlje EU insistirale na potpisivanju takozvanih sporazuma o readmisiji sa Srbijom, na osnovu kojih je veliki broj državljana Srbije vraćen u Srbiju prethodnih godina i još uvek se vraća. S druge strane,

¹ <https://www.wfd.org/sites/default/files/2022-02/WFD-Serbia-Istraz%CC%8Civanje-i-analiza-Odlazak-mladih-i-nepoverenje-u-politiku-2020.pdf>

kako su zemlje EU u kontinuitetu u deficitu za (visokokvalifikovanom) radnom snagom, neke od njih su „olakšale“ dolazak i zapošljavanje građana/ki Srbije. Tako je, na primer, veliki broj lekara/ki i medicinskog osoblja otišao iz Srbije na rad u Nemačku ili Sloveniju. Proces integracije u EU, koji je Srbija u međuvremenu započela nakon što je postala zvaničan kandidat 2012. godine, samo je ubrzao iseljavanje iz Srbije u EU. Pretpostavlja se da nekoliko desetina hiljada mladih i visookobrazovanih ljudi svake godine napusti Srbiju i nađe posao u zemljama EU. Takođe, zvanični podaci poslednjeg popisa pokazali su da je Srbija izgubila oko pola miliona stanovnika/ca.² Jedan članak pod nazivom „Mnogo umiremo i bežimo iz Srbije: Bolan šamar koji nam je opalio poslednji popis stanovništva“³ govori u prilog svim razlozima zbog kojih je od devedesetih godina do danas Srbiju napustilo više od milion građana/ki. Taj trend odlaska iz zemlje praktično nije zaustavljen.

S druge strane, geografski položaj zemlje utiče u velikoj meri i na činjenicu da mnoge izbeglice, migranti/kinje i tražioci/teljke azila iz politički nestabilnih i siromašnih zemalja sa Bliskog istoka, iz Centralne Azije i Afrike prolaze kroz Srbiju. Međutim, ti brojevi su se višestruko povećali nakon Arapskog proleća, a posebno od 2015. godine i izbijanja velike izbegličke krize, kada je samo od leta 2015. do proleća 2016. kroz Srbiju prošlo preko milion izbeglica i migranata/kinja, pre svega iz Sirije, Iraka, Avganistana, ali i iz drugih zemalja na putu ka zemljama EU. Bilo je dana kada je u Srbiju ušlo i preko 10.000 ljudi, zbog čega svi nisu ni mogli da budu registrovani. Na tzv. migrantsku krizu i veliki broj ljudi koji su krenuli ka EU značajno su uticali pojava i širenje Islamske države u Siriji i Iraku i njena brutalnost prema nevernicima, ženama, deci, kao i etničkim i verskim manjinama, posebno Kurdima i Jazidima. U tom talasu izbeglica kroz Srbiju su dolazile i prolazile hiljade pojedinaca/ki, porodica, maloletnika/ca bez pratnje iz ovih i drugih zajednica i naroda. Nakon što je EU u martu 2016. potpisala sporazum sa Turskom o povratku izbeglica i migranata/kinja i zatvaranju granica, priliv ljudi koji su prolazili kroz Srbiju se smanjio, ali nije prestao.

To je postalo posebno evidentno nakon izbijanja drugog sukoba – ruske invazije na Ukrajinu u proleće 2022. godine. Tokom 2022. godine u Srbiju je došlo preko 116.000 izbeglica i migranata/kinja (prema podacima Komesarijata za izbeglice i migracije), što je povećanje od preko 100% u odnosu na 2021. godinu. Tome su ipak doprinele hiljade izbeglica iz Ukrajine koje su došle u Srbiju, ali i porast broja izbegli-

---

² <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-popis-stanovnistvo/32187570.html>

³ <https://nova.rs/vesti/drustvo/mnogo-umiremo-i-bezimo-iz-srbije-bolan-samar-koji-nam-je-opalio-poslednji-popis-stanovnistva/>

ca iz drugih zemalja, kao što su Burundi ili Avganistan: mnogo njih je pobjeglo iz te države nakon povratka talibana na vlast tokom leta 2021. godine. Međutim, ovaj broj izbeglica i migranata/kinja ne uključuje državljane/ke Rusije koji su u Srbiju došli u istom periodu – nakon početka rata u Ukrajini i proklamovane ograničene mobilizacije u Rusiji u septembru 2022. godine. Pretpostavlja se da će većina ruskih državljanica/ki privremeno boraviti u Srbiji, iako je njihov broj prilično visok: procenjuje se da ih je u Srbiju 2022. došlo između 100.000 i 200.000. To su uglavnom visoko-obrazovani, mladi poslovni ljudi iz IT sektora, brojni startapovi i drugi koji su preselili svoj posao u Srbiju. O tome jasno govore podaci Agencije za privredne registre: broj novih ruskih kompanija i preduzetnika/ca u 2021. godini bio je 159, dok ih je 2022. bilo čak 4.187. Na dolazak velikog broja Rusa uticala je pozitivna društvena klima i tradicionalno dobri politički odnosi Srbije i Rusije, neuvođenje sankcija Rusiji od strane srpskih vlasti, besplatni vizni režim i održavanje direktne avio-linije između Beograda i Moskve; Beograd je, pored Istanbula i Tbilisija, ostao jedina evropska prestonica u koju su Rusi mogli slobodno da putuju nakon početka rata u Ukrajini.

Nerešeno pitanje Kosova imalo je direktan uticaj na migracione tokove u Srbiji prethodnih godina. Pošto status pokrajine nije rešen i pet zemalja EU je odbilo da prizna nezavisnost Kosova, građani/ke Kosova su godinama bili na „crnoj šengenskoj listi“, što znači da su morali da dobijaju vize za zemlje EU. To je uticalo na pojavu velikih migracija sa Kosova u EU, posebno tokom 2014. godine, kada je veliki broj građana/ki Kosova preko Srbije otišao u zemlje EU, odakle su mnogi kasnije vraćeni. Istovremeno, na viznu politiku Srbije prema ovim zemljama uticalo je i insistiranje Srbije da što manje država prizna nezavisnost Kosova, kao i da one zemlje koje su ga priznale povuku to priznanje. Time je Srbija ukinula vize državama koje su je podržavale po pitanju Kosova ili povukle priznanje. Ilustrativan primer je odnos sa Iranom koji odbija da prizna nezavisnost Kosova i godinama podržava stav Srbije: Srbija je 2017. godine ukinula vize za iranske državljane/ke, nakon čega su na hiljade Iranaca/ki došli u Srbiju kao „turisti“, a zatim se uputili u druge zemlje EU. Posle samo nekoliko meseci, pod pritiskom EU, Srbija je morala ponovo da uvede vize za državljane/ke Irana. Sličan primer je i sa Burundijem, koji je 2018. godine povukao priznanje Kosova, što je dovelo do poboljšanja odnosa dve zemlje i talasa Burundijaca/ki koji su u Srbiju došli na osnovu bilateralnog bezviznog režima, ali su iz Srbije tada pokušali da se presele u druge zemlje EU. Zbog „kosovske“ vizne politike Srbija je u poslednje vreme ponovo bila na udaru kritika Evropske komisije, koja je u Izveštaju o napretku za 2022. godinu zatražila od Vlade Srbije da uvede vize za državljane/ke Burundija, Tunisa

i Indije. Nakon ovoga, Srbija je do kraja 2022. godine uvela vizni režim za državljane Burundija i Tunisa.

Sve ove okolnosti, društvena, politička, vojna i ekonomska situacija u zemljama porekla, kao i bilateralni odnosi Srbije i pojedinih zemalja usloveli su da u Srbiju dolazi veliki broj izbeglica i migranata/kinja, koji potom pokušavaju da se presele u druge evropske zemlje. Mnogi od ovih ljudi su u situaciji dugog boravka u Srbiji, što znači da ne izražavaju nameru da zatraže azil u Srbiji, niti da uđu u proceduru dobijanja azila, već ostaju onoliko koliko je potrebno dok ne pronađu krijumčare za nastavak putovanja. U Srbiji ostaju od nekoliko dana do nekoliko godina. Najveći broj izbeglica i migranata/kinja boravi u jednom od 18 prihvatnih ili centara za azil koje vodi Komesarijat za izbeglice i migracije, a koji se nalaze širom Srbije. Ovo se ne odnosi na žene i decu iz Avganistana, koji, u strahu da bi talibani mogli da otkriju gde su, pa bi se osvetili njihovim porodicama u Avganistanu, danas borave u neformalnom ili privatnom smeštaju i ne registruju se, što znači da nije moguće utvrditi tačan broj Avganistanaca koji trenutno borave u Srbiji.

Od početka izbegličke krize odnos države prema izbeglicama i migrantima/kinjama ostao je uglavnom humanitaran, a ne integrativan, što znači da je država mahom pružala neophodnu *ad hoc* pomoć u vidu hrane, odeće i smeštaja, ali ne i dugoročnu podršku, niti programe integracije. To donekle ne važi za decu, jer je prethodnih godina određen broj dece izbeglica i migranata/kinja bio upisan u osnovne i srednje škole, ali je mali broj njih ostao u njima s obzirom na to da su njihove porodice nastavile da migriraju. S druge strane, menjao se odnos civilnog društva prema migracijama; iako je na početku pomoć takođe bila uglavnom humanitarna, organizacije civilnog društva su od tada uspostavile dugoročne usluge i programe podrške usmerene na integraciju, kao što su radionice i edukacije za osnaživanje, programi ekonomskog osnaživanja, itd.

Žene i deca izbeglice i migranti, žrtve nasilja ili trgovine ljudima, suočavaju se sa različitim izazovima u Srbiji. Na primer, iako u Srbiji postoje prihvatilišta za žene žrtve partnerskog i porodičnog nasilja, žene izbeglice koje su pretrpele nasilje ne mogu da koriste ovu uslugu, niti da budu smeštene u državnim prihvatilištima, jer se troškovi boravka pokrivaju samo za državljanke Srbije. Zbog toga se mali broj žena izbeglica odlučuje da uopšte prijavi nasilje, jer se najčešće premeštaju u drugu prostoriju u istom prihvatnom centru gde borave sa nasilnikom. Broj formalno identifikovanih žrtava trgovine ljudima među migrantskom i izbegličkom populacijom još je manji, uprkos brojnim rizicima od eksploatacije: samo nekoliko osoba godišnje budu identifikovane

kao žrtve (2022. godine bilo je pet zvanično identifikovanih žrtava iz ove populacije).

U daljem tekstu pažnja će biti posvećena razumevanju pojmova: imigracija, stranci kojima je odobren privremeni boravak, migracije – migranti i migrantkinje, izbeglice, interno raseljena lica, tražiteljke azila u kontekstu migracionih tokova Republike Srbije.

Imigracija ili doseljavanje je definisano članom 2. Zakona o upravljanju migracijama⁴ kao preseljavanje u Republiku Srbiju iz neke druge države, koje traje ili se očekuje da će trajati duže od 12 meseci.⁵

U 2021. godini najveći broj imigranata/kinja je bio iz NR Kine i Ruske Federacije (21,4% i 14,8%). Ono što se jasno uočava poređenjem prethodne i posmatrane godine jeste duplo smanjenje broja imigranata/kinja iz Kine.⁶

U Zakonu o strancima⁷ se navodi da je **privremeni boravak** dozvola boravka stranih državljana u Republici Srbiji, koja se odobrava osobi koja namerava da boravi u Republici Srbiji duže od 90 dana po osnovu: zapošljavanja, školovanja ili učenja srpskog jezika, studiranja, učestvovanja u programima međunarodne razmene učenika ili studenata, stručne specijalizacije, obuke i prakse, naučno-istraživačkog rada ili druge naučno-obrazovne aktivnosti, spajanja porodice, obavljanja verske službe, lečenja ili nege, vlasništva nad nepokretnostima, humanitarnog boravka, statusa pretpostavljene žrtve trgovine ljudima, statusa žrtve trgovine ljudima i drugih opravdanih razloga u skladu sa zakonom ili međunarodnim ugovorom.

U 2021. godini izdato je 17.560 odobrenja privremenog boravka. Najviše odobrenja je izdato državljanima/kama NR Kine (46,6% po osnovu zapošljavanja), Turske i Ruske Federacije.

Migracija – migranti i migrantkinje su one osobe koje se odlučuju da se presele ne zbog direktne pretnje progonom ili smrću, već uglavnom da bi poboljšali svoje živote pronalaženjem posla ili, u nekim slučajevima, zbog obrazovanja, okupljanja porodice ili drugih razloga.

Izbeglice su osobe koji beže od sukoba ili progona. Zbog zaštita garantovanih međunarodnim pravom i pravom države u kojima se izbeglice nađu, ne smeju se proterivati ili vraćati u situacije u kojima su im ugro-

⁴ „Službeni glasnik RS, broj 107/12.

⁵ Ovakva definicija i praćenje imigracije usklađeno je sa Uredbom o statistici Zajednice o migraciji i međunarodnoj zaštiti.

⁶ Videti više na: Migracioni profil Republike Srbije 2021. godina: <https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/Migracioni%20profil%20Republike%20Srbije%20za%202021-%20godinu.pdf>

⁷ „Sl. glasnik RS”, br. 24/2018 i 31/2019, član 40.

ženi život i sloboda. Kamen temeljac zaštite izbeglica je Konvencija o statusu izbeglica (Ženevska konvencija) iz 1951. godine, kojom termin „izbeglica“ definiše osobu koja se „zbog osnovanog straha od progona zbog svoje rase, veroispovesti, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili svojih političkih mišljenja, nalazi izvan zemlje svoje nacionalnosti i nije u mogućnosti ili, usled takvog straha, nije voljna da se stavi pod zaštitu te zemlje“.

Pojam tražilac/teljka azila odnosi se na migranta/kinju koji traži međunarodnu zaštitu; u skladu sa evropskim pravom međunarodna zaštita može poprimiti oblik izbegličkog statusa ili supsidijarne zaštite. Ako strana država smatra da je migranta/kinju potrebno zaštititi, ali iz razloga koji nisu navedeni u Ženevskoj konvenciji, ona može da odluči da mu dodeli supsidijarnu zaštitu umesto statusa izbeglice.

Tokom 2015. godine izbeglička kriza pogodila je Srbiju: veliki talasa migranata/kinja i izbeglica prošao je kroz Srbiju na svom putu ka Zapadnoj Evropi. Ovaj talas migracija je bio rezultat ratova i nestabilnosti na Bliskom istoku, posebno u Siriji, Iraku i Avganistanu, kao i drugim delovima sveta. Ovaj masovni priliv migranata/kinja i izbeglica postavio je Srbiju pred ozbiljan izazov u upravljanju izbegličkom krizom u vidu potrebe za organizovanjem smeštaja, hrane, medicinske pomoći i drugih usluga socijalne zaštite za sve osobe koje se nalaze na ruti. U odgovoru na krizu prevashodno su korišćeni kapaciteti aktivirani tokom izbegličkih kriza nastalih nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Zatvaranje Balkanske rute za prolaz migranata/kinja stvorilo je ozbiljnu krizu za hiljade ljudi koji su ostali zaglavljani u Srbiji i drugim zemljama regiona.

Kada je reč o demografskoj slici migracija u Republici Srbiji, prema izveštajima Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije, u periodu od 2015. godine do danas Srbija je tranzitna zemlja za veliki broj izbeglica koje su prolazile kroz Balkansku rutu u svojoj migraciji ka zemljama EU. Podaci o tačnom broju izbeglica u Srbiji se menjaju tokom vremena zbog promene migracionih tokova, promene politika i drugih faktora. Nezvanične procene govore u prilog tome da je kroz Srbiju prošlo oko milion i po osoba u potrazi za utočištem.

Udeo žena u ukupnom broju izbeglica i migranata/kinja u Republici Srbiji varirao je iz godine u godinu. Pored toga što je Srbija predstavljala tranzitnu zemlju za većinu osoba na putu ka zemljama EU, važno je napomenuti da su zbog zatvaranja granica i drugih faktora mnoge osobe bile prinuđene da potraže svoje utočište u Republici Srbiji. Međutim, izostali su politički i sistemski naponi da se ovim osobama omoguće učešće i reprezentacija u javnom i političkom životu Srbije.

II. Položaj žena migrantkinja u političkom životu

Položaj žena migrantkinja u političkom životu u Srbiji je kompleksna tema koja zahteva dublje razumevanje njihove situacije i izazova sa kojima se suočavaju. One koje su migrirale ili su izbeglice koje su pristigle u Srbiju iz različitih delova sveta, često tražeći sigurnost, zaštitu ili bolje ekonomske mogućnosti, suočavale su se sa brojnim preprekama i diskriminacijom, što otežava njihovu integraciju u društvo i participaciju u javnom životu.

Prvo, žene migrantkinje se često suočavaju s **jezičkom barijerom**, što otežava njihovu komunikaciju i pristup informacijama. Nedostatak poznavanja jezika ih isključuje iz učešća u javnim debatama, političkim procesima ili javnim službama.

Drugo, žene migrantkinje se suočavaju s **diskriminacijom na osnovu roda, rase, etničke pripadnosti i migracionog statusa**. One su često izložene seksizmu, rasizmu i ksenofobiji, što rezultira njihovim izopštenjem iz javnog života. Diskriminacija je prisutna u različitim sferama, uključujući pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju i političkoj participaciji.

Treće, žene migrantkinje se često suočavaju sa **ekonomskom ranjivošću**. Najčešće se suočavaju sa nezaposlenošću, a, ukoliko su zaposlene, rade na nisko plaćenim poslovima kao što su poslovi u poljoprivredi, ugostiteljstvu ili domaćinstvima, gde su izložene iskorišćavanju i lošim uslovima rada. Niska primanja i neadekvatan socijalni sistem zaštite utiču na njihovu finansijsku nezavisnost i smanjuju mogućnost da se angažuju u javnom životu.

Četvrto, žene migrantkinje se često suočavaju sa **nedostatkom pristupa obrazovanju i informacijama**. Nedostatak pristupa obrazovanju može ograničiti njihove mogućnosti za profesionalnim razvojem i političkom participacijom. Takođe, nedostatak informacija o njihovim pravima, mogućnostima i resursima ometa ih u procesu integracije i participacije u javnom životu.

Posebno je važno istaći da se žene izbeglice u velikoj meri suočavaju sa **rodno zasnovanim nasiljem**, kao i neadekvatnom sistemskom podrškom kada je reč o odgovoru na nasilje.

Položaj žena migrantkinja u društvenom i političkom životu u Srbiji je izazovan i često se suočavaju s raznim preprekama koje otežavaju nji-

hovu aktivnu participaciju u političkim procesima. Iako postoje zakoni i političke inicijative koje promovišu rodnu ravnopravnost i inkluziju, žene migrantkinje se i dalje suočavaju s brojnim izazovima koji ih sprečavaju da se aktivno angažuju u političkom životu. Za učešće u političkom životu neophodno je prethodno definisati mogućnost učešća izbeglica i migranata/kinja na tržištu rada. Zakon o strancima⁸ predviđa mogućnost zapošljavanja stranaca/kinja.⁹ U Republici Srbiji stranci/kinje mogu da osnivaju privredna društva ili da se registruju i posluju kao preduzetnici/ce bez bilo kakvih ograničenja. Što se tiče zapošljavanja stranaca/kinja, uslovi koje stranac/kinja mora da ispuni su da poseduje vizu za duži boravak po osnovu zapošljavanja, odobrenje za privremeni boravak ili stalno nastanjenje, kao i dozvolu za rad. Radna dozvola izdata na osnovu vize za duži boravak po osnovu zapošljavanja izdaje se najduže na period važenja te vize. Dozvola za rad, koja se izdaje licima koja su tražioci/teljke azila, izdaje se na lični zahtev, devet meseci nakon ulaska u proceduru azila.¹⁰ U zavisnosti od vrste radne dozvole, zahtev za izdavanje podnosi ili sam stranac/kinja (ukoliko se radi o ličnoj radnoj dozvoli i radnoj dozvoli za samozapošljavanje) ili poslodavac/ka. U Srbiji je za izdavanje radnih dozvola nadležna Nacionalna služba za zapošljavanje. Od kraja 2020. godine uvedena je mogućnost podnošenja objedinjenog zahteva za privremeni boravak i dozvolu za rad.

Nalazi iz intervju sa profesionalcima/kama u oblasti migracija

Za potrebe ovog rada sprovedeno je 13 intervju sa profesionalcima/kama u oblasti upravljanja i pružanja podrške ranjivim kategorijama među migrantima/kinjama i izbeglicama.

U istraživanju su učestvovali predstavnici/ce nevladinog, međunarodnog i državnog sektora. Najveći broj učesnika/ca dolazi iz državnog sektora (71,4%), zatim ispred međunarodnih organizacija (14,3%) dok podjednak procenat (7,1%) čine predstavnici/ce civilnog sektora, odnosno univerziteta.

⁸ „Sl. glasnik RS”, br. 24/2018 i 31/2019.

⁹ Stranac je svako lice koje nema državljanstvo Republike Srbije, član 3, stav 1.

¹⁰ Poslednjih meseci civilni sektor je aktivan u zagovaranju izmene ove odredbe i omogućavanju ranijeg uključivanja na tržište rada. Više o Predlogu zakona o izmenama i dopunama Zakona o zapošljavanju stranaca videti na http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/pre-dlozi_zakona/13_saziv/634-23%20-%20Lat..pd

U pogledu geografskih oblasti Republike Srbije u kojima su aktivni, značajan broj ispitanika/ca dolazi iz Beograda (46,2%), dok isti procenat (46,2%) deluje na jugu zemlje na granici sa Severnom Makedonijom. Pored navedenih učesnika/ca u istraživanju je uzelo učešće i 7,7% profesionalaca/ki koji su aktivni na istoku zemlje.

Prema njihovom mišljenju nedostaje učešće žena migrantkinja/traziteljki azila u javnom i političkom životu (Grafikon 1).

Grafikon 1. Ocena učešća žena migrantkinja u političkom životu u Srbiji

Na pitanje da ocene ponuđene mere za poboljšanje položaja žena migrantkinja/traziteljki azila u političkom životu ocenom od 1 do 4, najveći broj ispitanika/ca se odlučio za meru kojom se pruža *finansijska podrška ženama migrantkinjama za samoorganizovanje i osnivanje ženskih udruženja* (46,5%), dok su kao najmanje važnu ispitanici/ce ocenili meru kojom se podržava *dobijanje prava glasa* (46,5%). Na drugom mestu po važnosti po mišljenju ispitanika/ca nalaze se mere *afirmativne akcije i primena rodnih kvota u političkim organizacijama* (30,7%).

Kada je reč o predlozima za unapređivanje položaja žena migrantkinja, ističu se rešenja poput zagovaračkih aktivnosti, ali i uloge nevladinog sektora u facilitiranju i podržavanju ovih procesa.

Jedan od sagovornika, predstavnik državnog sektora zadužen za smeštaj i prihvatanje izbeglica, ističe da su tokom boravka u smeštajnim kapacitetima zabranjene političke aktivnosti i delovanja, smatrajući pod tim aktivnosti koje se odnose na promovisanje političkih partija i ideologija. Navodi da ova zabrana važi i za zaposlene u ovom delu sistema, smatrajući da se na taj način čuvaju neutralnost i objektivnost.

Predstavnica međunarodne organizacije navodi da je važno krenuti od pristupa obrazovanju koje mora biti garantovano svim devojkama i ženama migrantkinjama, kao i veće učešće u inicijativama lokalnih udruženja građana. U pogledu viđenja nivoa diskriminacije žena migrantkinja, najveći broj ispitanika smatra da je primetan veći nivo diskriminacije žena migrantkinja u odnosu na druge žene (61,5%), potom da nema diskriminacije prema ženama migrantkinjama (30,8%), dok nekolicina (7,7%) smatra da su sve žene podjednako diskriminirane, te da migratorni status ne doprinosi nivou diskriminacije.

Kada je reč o faktorima kojima se može unaprediti učešće žena migrantkinja u političkom životu, najveći broj ispitanika smatra da je neophodno unaprediti *edukaciju i informisanje opšte populacije o pravima žena migrantkinja* (53,8%), dok najmanje važnim smatraju *učešće većeg broja žena migrantkinja na upravljačkim pozicijama na nivou lokalne vlasti* (46,1%). Na osnovu iznetog, zaključuje se da ispitanici/ce smatraju da je preduslov za učešće u političkom životu postizanje određenog nivoa edukovanosti u opštoj javnosti koja bi mogla da prihvati i razume potrebu za većim uključivanjem žena migrantkinja u politički život. Dakle, posredno se može zaključiti da ispitanici/ce ukazuju na nedovoljno povoljnu društvenu klimu za podsticanje većeg uključivanja žena migrantkinja u politički život, te smatraju neophodnim informisanje opšte populacije u ovom smislu.

Upitani da li postoji neki fond ili vid finansijske podrške usmerene ka promociji i inkluziji žena migrantkinja u političkom životu, svi ispitanici/ce navode da nisu upoznati sa postojanjem takvog fonda, kao i da postojeće mere ne predviđaju podsticaj žena migrantkinja u političkom životu.

Predstavnica međunarodne organizacije navodi da bi od značaja bilo uspostavljanje ovakvih i sličnih fondova kojima bi se generalno podstaklo učešće žena u političkom životu, a posebno žena iz marginalizovanih kategorija (između ostalog i žena migrantkinja).

U zaključku ispitanici/ce ističu značaj uključivanja žena migrantkinja u rad lokalnih udruženja građana, smatrajući ga prelaznim rešenjem u procesu aktivnijeg učešća u političkom životu, kao i neophodno uspostavljanje većeg stepena otvorenosti društvenih i političkih činilaca prema ženama migrantkinjama. Na ovom mestu važno je uzeti u obzir da najveći broj ispitanika/ca u ovom istraživanju dolazi iz državnog sistema, te su izneti zaključci u skladu sa viđenjem predstavnika/ca tog dela sistema. S druge strane, predstavnici/ce nevladinog sektora naglašavaju značaj kreiranja sistemskih rešenja kojima bi se omogućilo uključivanje žena migrantkinja u javni život, kao što je omogućavanje

efikasnijeg pristupa tržištu rada i obrazovanju. Takođe, važno je naglasiti da organizacije civilnog društva u Srbiji nisu podržane od strane državnih institucija, kao i da institucije finansijski ne podržavaju čak ni one organizacije koje vode licencirane usluge u sistemu socijalne zaštite. S tim u vezi, teret ovog predloga od strane državnih institucija spao bi isključivo na organizacije civilnog društva, koje u ovim okolnostima jedva pronalaze načine da održe svoje usluge.

III Učešće žena migrantkinja u demokratskom životu

Ako uzmemo u obzir da demokratski život podrazumeva jednakost, slobodu i poštovanje svih građana i građanki bez obzira na njihovo poreklo, pol, rod, religiju, nacionalnu pripadnost ili bilo koju drugu karakteristiku, učešće žena migrantkinja u demokratskom životu je ključno za ostvarenje ovih vrednosti. Žene migrantkinje se suočavaju sa posebnim izazovima koji mogu da ograniče njihovo učešće u demokratskom životu, kao što su jezičke barijere, kulturne razlike, diskriminacija i društvena izolacija. Međutim, ove prepreke mogu biti prevaziđene kroz aktivnu integraciju žena migrantkinja u društvo i politički proces. Pored unapređivanja pristupa obrazovanju, zdravstvu i ostvarivanju drugih prava, posebno je važno podržati udruženja građana koja se bave pitanjima žena migrantkinja i koje im pružaju podršku i osnažuju ih za učešće u političkom životu. Uključivanje žena iz marginalizovanih grupa, između ostalog žena migrantkinja, u politički i demokratski život može dovesti do promena u političkim agendama, politikama i praksama koje su više osetljive na potrebe i interese ovih grupa. To, pak, doprinosi stvaranju demokratskog društva koje poštuje različitosti i koje je otvoreno za sve svoje građane i građanke. Za potrebe ovog rada, tim udruženja građana Atina sproveo je intervju sa šest žena iz izbegličke i migrantske populacije, koje su aktivne članice Zagovaračke grupe¹¹ okupljene oko udruženja građana Atina. Od ukupnog broja članica Zagovaračke grupe koje su učestvovala u intervjuima, njih pet trenutno živi u Srbiji, dok se jedna nalazi u Francuskoj. U odnosu na zemlju porekla, dve ispitanice dolaze iz Irana,¹² dok su ostale četiri poreklom iz Burundija.¹³

Prosek trajanja boravka u zemljama na prostoru Evrope za ispitanice se kreće oko 3,5 godina (od napuštanja zemlje do dolaska u prvu zemlju na evropskom tlu). Na pitanje o iskustvu diskriminacije tokom

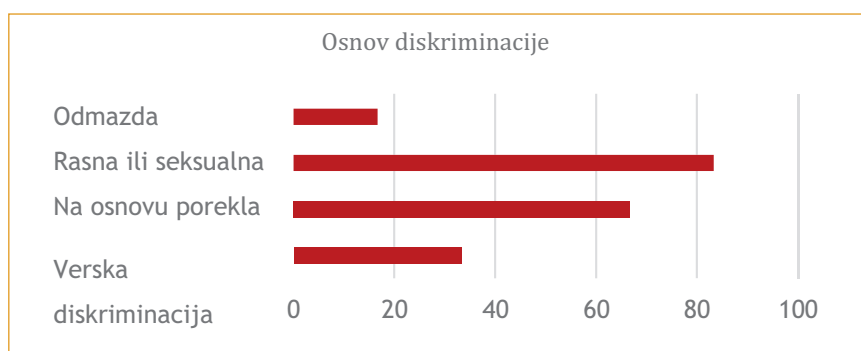
¹¹ Zagovaračka grupa u okviru udruženja građana Atina predstavlja neformalno žensko telo koje čine žene izbeglice i migrantkinje sa ciljem adresiranja i zagovaranja za bolje uslove života, pristup pravdi i ljudskim pravima za sve žene migrantkinje i izbeglice koje se nalaze u Republici Srbiji. Grupa sprovodi aktivnosti, akcije i sastanke sa relevantnim predstavnicima/cama donosilaca odluka, prenoseći iskustva i preporuke za unapređivanje položaja žena izbeglica i migrantkinja u Republici Srbiji. Grupa je osnovana 2018. godine i do sada je imala preko 20 članica.

¹² Više o migracijama iz Irana videti na: <https://www.dw.com/en/lost-in-belgrade-iranian-refugees-head-to-serbia-as-tourists/a-43363216>

¹³ Više o migracijama iz Burundija videti na: <https://balkaninsight.com/2022/03/23/false-hope-burundians-duped-into-paying-big-for-serbia-asylum/>

boravka u Republici Srbiji, ispitanice u jednakom procentu odgovaraju da su se sa diskriminacijom suočavale retko, a ponekad i često (odgovori u jednakom postotku). Nijedna ispitanica nije lišena suočavanja sa diskriminacijom u različitom intenzitetu i učestalosti.

Upitane od kojih institucija/organizacija i drugih aktera su najčešće osetile diskriminatorne stavove, ispitanice na prvom mestu navode predstavnike/ce državnih institucija u smeštajnim kapacitetima koje su koristile po dolasku u zemlju. Na drugom mestu ističu se situacije diskriminacije povezane sa zapošljavanjem i traženjem posla. Ispitanice ističu da su u tim situacijama nailazile na diskriminaciju i da su ostajale uskraćene za mogućnosti uključivanja u tržište rada. Neke od ispitanica navode da su prilikom traženja zdravstvenih usluga nailazile na diskriminatorne stavove profesionalaca/ki. U vezi sa osnovom diskriminacije, najveći broj ispitanica prepoznaje da su osnov bili rasa i pol (Grafikon 2).

Grafikon 2. Osnov diskriminacije

Kada je reč o pristupu pravima, sve ispitanice prepoznaju da nemaju isti stepen pristupa kao žene koje su rezidentkinje po pitanju zapošljavanja, zdravstva i učešća u političkom životu. S druge strane, pet (od šest) učesnica istraživanja smatra da nemaju isti pristup ni kada je reč o zaštiti od nasilja, pravnoj podršci, obrazovanju i socijalnim uslugama.

Na pitanje u kojoj oblasti ispitanice prepoznaju da su drastično više uskraćene za pristup pravima u odnosu na žene koje su rezidentkinje, većina ispitanica navodi pristup socijalnim pravima i uslugama; na drugom mestu se nalazi pristup zapošljavanju i pravnoj podršci, a potom i zdravstvu i drugim delovima sistema. Samo jedna ispitanica navodi da je, pored drugih delova sistema, drastično vidljiva nemogućnost uključivanja u politički život.

Važno je za trenutak zastati i razmotriti mogućnost shvatanja pristupa i učešća u političkom životu. Veliki broj žena izbeglica i migrantkinja je tokom čitavog tranzita značajno uskraćen za pristup pravima, te se postavlja pitanje da li one zapravo imaju očekivanje da će tokom tranzita biti uključene u politički život. S jedne strane, pod političkim životom se može smatrati samo učešće u političkim procesima i organizacijama, dok se, sa druge strane, ovo učešće može posmatrati dosta šire, pa se različiti korpus prava i mogućnosti može sagledati kroz njega – međutim, to predstavlja temu posebne analize.

Na osnovu prethodno navedenog, može se zaključiti da žene migrantkinje u najvećoj meri ne smatraju da je njihova participacija u demokratskom životu društva uopšte moguća budući da nemaju pristup elementarnim delovima društvenog sistema. Na tragu feminističkih političkih teoretičarki poput Bel Huks i Anđele Dejvis (Bell Hooks¹⁴ i Angela Davis¹⁵) uključivanje žena iz marginalizovanih grupa u demokratski i politički život vrši direktan uticaj na unapređivanje prava ovih grupa, a samim tim i na unapređivanje demokratskog života društva u celini.

Upitane da navedu inicijative ili organizacije koje unapređuju i pješuju učešće žena migrantkinja u demokratskom i političkom životu, članice Zagovaračke grupe prepoznaju jedino inicijativu udruženja građana Atina, odnosno Zagovaračku grupu kao svojevrsnu mogućnost učešća u političkom i demokratskom životu u zemlji u kojoj se nalaze. Ispitanice pak navode da smatraju da je Zagovaračka grupa inicijativa koja postoji na nacionalnom i internacionalnom nivou, ali da na lokalnom nedostaje još sličnih inicijativa koje bi okupile žene.

Na pitanje šta smatraju da može uticati na unapređivanje položaja žena migrantkinja u političkom životu, najvišom ocenom (po važnosti) ispitanice ocenjuju edukaciju i podizanje svesti građana i građanki o važnosti nediskriminacije prema ženama migrantkinjama i izbeglicama. Najnižom ocenom ispitanice ocenjuju pozitivnu reprezentaciju žena migrantkinja u medijima. Između ostalog, visoku ocenu po značaju daju faktoru afirmativnih akcija koje imaju za cilj da osiguraju više žena migrantkinja na menadžerskim pozicijama na lokalnom nivou. Zanimljivo je što se odgovori predstavnica Zagovaračke grupe zapravo slažu sa viđenjem profesionalaca/ki o tome koji faktori mogu doprine-

---

¹⁴ Politics of Literacy: A Conversation, Vol. 14, No. 1, Special Issue: Collaboration and Change in the Academy, 1994.

¹⁵ Videti više: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/10/19/t-magazine/angela-davis.html>

ti unapređivanju položaja u političkom životu žena migrantkinja, navodeći edukaciju i informisanje opšte javnosti na prvom mestu.

U zaključnim razmatranjima ispitanice navode da smatraju da bi samoorganizovanje žena migrantkinja u neformalne grupe u velikoj meri unapredilo i njihovo učešće u demokratskom životu, odnosno da je njihova inicijativa presudna za unapređivanje položaja. Jedna ispitanica navodi da je obrazovanje po ovom pitanju presudno, te da se bez pristupa obrazovanju ne može ni očekivati veći nivo učešća žena migrantkinja u političkom životu.

Posebno je zanimljiv stav jedne ispitanice koja navodi da zapravo očekuje da tek u zemlji destinacije ostvari pristup političkom životu, te da se njena očekivanja vezana i za učešće u demokratskom životu vezuju za zemlju destinacije, odnosno neku od zemalja EU.

IV Predstavljanje žena migrantkinja u medijima

Prezentovanje žena migrantkinja u medijima u Srbiji često je problematično i bazira se na stereotipima, predrasudama i senzacionalizmu. Žene migrantkinje se često prikazuju kao žrtve, kao osobe od nižeg značaja ili kao opasnost za društvo, a njihove priče, snage i iskustva su marginalizovani.

Mediji često koriste senzacionalističke naslove i priče o migrantkinjama, što utiče na stvaranje negativne percepcije o ženama migrantkinjama i ojačava predrasude koje već postoje u društvu. Takođe, često se koristi jezik koji podrazumeva da su sve žene migrantkinje pasivne žrtve, potpuno lišene sposobnosti da deluju u sopstvenom interesu. Takođe, medijska pokrivenost pitanja vezanih za žene migrantkinje se obično fokusira na pitanja kao što su nasilje, siromaštvo i diskriminacija, što može biti korisno u podizanju svesti o tim pitanjima, ali istovremeno može i ojačati stereotipe o migrantkinjama kao nedovoljno obrazovanim i nedovoljno integrisanim u društvo.

Tokom 2013/14. godine Udruženje građana Atina sprovelo je istraživanje pod nazivom *Migranti i migrantkinje u lokalnim zajednicama u Srbiji*,¹⁶ koje se bavilo pitanjem prezentovanja izbeglica i migranata/kinja u medijima. Uloga medija je ocenjena kao uglavnom negativna kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou.

---

¹⁶ Videti više na: <http://www.atina.org.rs/sites/default/files/Migranti%20i%20migrantkinje%20u%20lokalnim%20zajednica%20u%20Srbiji.finalno.pdf>

V Preporuke

Unapređenje političkog položaja žena migrantkinja u Srbiji zahteva integrisan pristup koji će adresirati različite izazove sa kojima se suočavaju. Neke od ključnih preporuka koje proističu iz intervjua sa profesionalcima/kama, kao i ženama migrantkinjama, odnose se na:

1. Jezik i komunikacija

Potrebno je osigurati pristup jezičkim programima i prevodilačkim uslugama kako bi se osiguralo da žene migrantkinje koje ne govore jezik mogu da komuniciraju sa političkim institucijama. Ovo uključuje obezbeđivanje prevodilačkih usluga na političkim skupovima, debatama i sastancima, kao i pružanje mogućnosti za učenje srpskog jezika.

2. Obrazovanje i osnaživanje

Žene migrantkinje treba da budu osnažene putem obrazovanja o političkom sistemu Srbije, njihovim političkim pravima i mogućnostima političkog angažmana. Ovo može da uključuje sprovođenje obrazovnih programa, seminara i radionica o političkoj participaciji, liderstvu i političkim veštinama.

3. Rodna ravnopravnost

Potrebno je snažno promovisati rodnu ravnopravnost u političkom životu kako bi se osigurala jednakost prava, mogućnosti i resursa za žene migrantkinje. Ovo uključuje promovisanje političke volje za promociju rodne ravnopravnosti, usvajanje politika i zakona koji štite prava žena migrantkinja i sprečavaju diskriminaciju na osnovu pola.

4. Ekonomsko osnaživanje

Osiguravanje ekonomskog osnaživanja žena migrantkinja može pomoći u smanjenju ekonomske ranjivosti i omogućiti im da se aktivno uključe u politički život. Ekonomsko osnaživanje uključuje i pružanje pristupa obrazovanju, obukama, mentorstvu i finansijskim resursima za podršku političkim aktivnostima.

5. Podrška i mentorstvo

Potrebno je pružiti podršku i mentorstvo ženama migrantkinjama koje žele da se angažuju u političkom životu. Ovo može uključivati mentorstvo od strane žena liderki u pojedinim oblastima, političkih mentorki i organizacija civilnog društva koje se bave pravima žena i migranata.

6. Inkluzivnost političkih procesa

Neophodno je da politički procesi budu inkluzivni, kao i da žene migrantkinje imaju pristup političkim pozicijama, organima vlasti i političkim organizacijama kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou.

Reference

- Vučičević D., Jović N. (2020). *Odlazak mladih i nepoverenje u politiku u Srbiji*. Vestminsterska fondacija za demokratiju.
<https://www.wfd.org/sites/default/files/2022-02/WFD-Serbia-Istraz%CC%8Civanje-i-analiza-Odlazak-mladih-i-nepoverenje-u-politiku-2020.pdf> (poslednji pristup 19.06.2023.)
- Radio Slobodna Evropa. (2022). <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-popis-stanovnistvo/32187570.html> (poslednji pristup 19.06.2023.)
- Nova RS. (2022). <https://nova.rs/vesti/drustvo/mnogo-umiremo-i-bezimo-iz-srbije-bolan-samar-koji-nam-je-opalio-poslednji-popis-stanovnistva/> (poslednji pristup 19.06.2023.)
- Evropski parlament. (2020). *Uredba o statistici Zajednice o migraciji i međunarodnoj zaštiti*.
- Komesarijat za izbeglice i migracije. (2021). *Migracioni profil Republike Srbije za 2021*. <https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/Migracioni%20profil%20Republike%20Srbije%20za%202021-%20godinu.pdf> (poslednji pristup 19.06.2023.)
- BBC vesti na srpskom. (2020). *Migrantska kriza u Evropi: Godina koja je promenila kontinent*. <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-54014677i> (poslednji pristup 19.06.2023.)
- Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o zapošljavanju stranaca. http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/13_saziv/634-23%20-%20Lat..pdf (poslednji pristup 19.06.2023.)
- Deutsche Welle. (2018). *Izgubljeni u Beogradu: Iranske izbeglice u Srbiji*. <https://www.dw.com/en/lost-in-belgrade-iranian-refugees-head-to-serbia-as-tourists/a-43363216> (poslednji pristup 19.06.2023.)
- Balkan Insight. (2022). 'Lažna nada': Burundijci obmanuti plaćali za azil u Srbiji. <https://balkaninsight.com/2022/03/23/false-hope-burundians-duped-into-paying-big-for-serbia-asylum/> (poslednji pristup 19.06.2023.)
- Politics of Literacy: A Conversation, Vol. 14, No. 1, Special Issue: Collaboration and Change in the Academy, 1994.
- The New York Times. (2020). *The Greats: Angela Davis*. <https://www.nytimes.com/interactive/2020/10/19/t-magazine/angela-davis.html> (poslednji pristup 19.06.2023.)
- Morača T. (2014). *Migranti i migrantkinje u lokalnim zajednicama u Srbiji*. <http://www.atina.org.rs/sites/default/files/Migranti%20i%20migrantkinje%20u%20lokalnim%20zajednicama%20u%20Srbiji.finalno.pdf> (poslednji pristup 19.06.2023.)

PROMOTING POLITICAL PARTICIPATION OF MIGRANT WOMEN IN EUROPE